

Економічна теорія та історія економічної думки

Видобора Володимир Володимирович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики,

Одеський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩУЮЧОЇ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Стрімке економічне зростання нових індустріальних країн латиноамериканського регіону, яке спостерігали у другій половині минулого століття, насамперед було зумовлене політикою імпортозаміщення виробництва, яка сприяла диверсифікації виробництва, створення нових видів виробництва, підтримкою провідних галузей, технологічною модернізацією, зростанням рівня самозабезпеченості за ключовими позиціями товарів та послуг. Проте така політика не стала довгостроковим локомотивом зростання, адже динамічна й ефективна стадія імпортозаміщення триває не довгий період, за яким неминуче настає серйозна криза.

Досвід латиноамериканських країн свідчить, що за тривалої реалізації політики імпортозаміщення відбувається консервація відставання, виникають перешкоди для розвитку провідних галузей економіки, що забезпечують досягнення стрімкого прогресу. Протекціонізм як захід захисту внутрішнього ринку та бізнесу, призводить до того, що національні підприємства, найчастіше працюючи неефективно, отримують прибутки, користуючись своїм монопольним становищем і підніманням ціни. Як наслідок, країни не могли створити міцних передумов для подолання відставання від промислово розвинених країн, хоча вони володіли потужним ресурсним потенціалом.

Так, без випереджаючого зростання експорту латиноамериканські країни не змогли забезпечити необхідну модернізацію економіки. У результаті

темпи економічного росту були недостатніми для вирішення внутрішніх економічних проблем. До того ж загострилися зовнішні проблеми, невисокий рівень зростання експорту сприяв збільшенню дефіциту платіжного балансу й породжував потребу кредитуванні. Відповідно, технологічне відставання за такої політики закріплювалося, адже в Аргентину, Бразилію, Мексику імпортувалися вже не стільки споживі товари, а передові техніка і технологія [1, с. 250], що жодним чином не сприяло науково-технічному та інноваційному розвитку цих країн.

З 1990-их р. у провідних державах Латиноамериканського регіону намітилися тенденції до відкриття економіки та нарощування експорту, урівноваження сальдо торговельно балансу. Це при тому, що промисловий розвиток високотехнологічних переробних галузей промисловості не був фокусом держави, а основні експортні позиції все ще займала сировинна продукція.

Загалом в економічній політиці імпортозаміщуючої індустріалізації країн Латинської Америки можемо виділити кілька недоліків, які створювали перешкоди для їх подальшого зростання:

1. Спрямування виробництва товарів для внутрішнього споживання, обсяг якого лімітований невисоким платоспроможним попитом, що зі свого боку різко обмежує масштаби виробництва та стримує науково-технічний прогрес.

2. Заміщення імпорту спричиняє зростання попиту машини та устаткування, напівфабрикати, матеріали та інші товари, необхідні для виробництва товарів. Зважаючи на те, що таку продукцію замінювати власною складно, зростання попиту на неї при неможливості швидкого розгортання внутрішнього її виробництва через відсутність технологічного забезпечення та обладнання, кваліфікованої робочої сили, необхідного обсягу капіталу тощо призводить до зростання імпорту технологій. Тому раціональність такої політики часто є ілюзорною.

3. Протекціоністська політика держави для національних виробників мінімізувала конкуренцію з боку світового ринку, здатного постачати якісну та досить дешеву продукцію з країн, які мають порівняльні переваги щодо виробництва таких товарів. Відповідно, національні виробники кожної з країн не мали стимулів до підвищення якості своєї продукції та зниження її собівартості, в результаті чого їхні товари виявлялися абсолютно неконкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Крім того, субсидювання, податкові знижки та інших форм допомоги з боку держави не стимулювали національні підприємства до удосконалення, адже, навіть будучи неефективними вони могли отримувати прибуток шляхом підвищення цін, використовуючи монопольне становище.

5. Загострювалися проблеми: відтоку національного капіталу через політичну нестабільність та невпевненість у захисті прав приватної власності, хронічного дефіциту поточного платіжного балансу; зростання зовнішньої заборгованість; збереження дисбалансу колоніальної структури поділу праці між економічно розвиненими країнами та країнами, що підтверджували ідеї теорії «периферійного капіталізму» [2].

6. Темпи зростання країн регіону у довгостроковому періоді були нижче, ніж середній світовий показник, що характеризує їх відносне відставання не лише від лідерів науково-технічного прогресу, але і від середніх результатів, властивих світовій економіці загалом [3, с. 120].

7. Відсутність належного розвитку інституційного середовища, здатного стимулювати економічне зростання, впливати на виробників та представників політичної влади з метою створення та впровадження стратегій зростання, заснованих на науково-технологічному прогресі.

Відповідно, для України доцільним вбачаємо урахування кількох уроків щодо реалізації економічної політики нових індустріальних країн Латинської Америки, зокрема щодо:

- необхідності нарощування власного промислового потенціалу, диверсифікації промисловості, але з розширенням експорту не сировинної, а

технологічної продукції з вищою конкурентоспроможністю на зовнішньому ринку;

- стимулювання науково-технічного прогресу та підвищення кваліфікації трудових ресурсів;
- збільшення валового нагромадження;
- розширення інноваційного потенціалу, зокрема підвищення рівня витрат з ВВП на машини та обладнання;
- обмеження протекціонізму та субсидіювання галузей нижчої технологічної укладності з відстоюванням економічних інтересів певних угруповань;
- зниження дисбалансу в розподілі праці країною та високорозвиненими країнами;
- формування ефективних суспільних інститутів стимулювання економічного зростання та ін.

Та найважливіше, що економічне зростання не може відбуватися за рахунок нарощування обсягів виробництва та експорту продукції сировинних галузей, а передбачає відродження національної економіки на основі впровадження у виробництво високих технологій. Це вимагає впровадження нової індустріалізації, що стимулюватиме розширене відтворення в промисловості шляхом впровадження наукомістких виробництв та виробництва новітньої продукції з вищою доданою вартістю, здатного конкурувати на світовому ринку [4, с. 108]. Тобто при формуванні промислової політики важливо зосередитися на розвитку потенційно експортоорієнтованих галузей, створюючи та впроваджуючи найновітніші досягнення науково-технічного прогресу (зокрема стимулювати розвиток вітчизняної науки і технологій), розгортаючи масового виробництва перспективної продукції, намагаючись бути піонером у її виробництві та експорті на світовий ринок.

Запустити механізм формування промислової політики економічного зростання, заснований на інноваціях та модернізації національної економіки

можна за умови цілеспрямованого державного регулювання, орієнтованого не на інтереси окремих політичних кіл, а на інтереси суспільства загалом. Крім того, щоб підвищити дієвість державної політики варто також розвивати відповідні інститути та суспільну ідеологію, сформувати належну грошово-кредитну політику, інфраструктурне забезпечення, підвищувати рівень науки і наукового обслуговування, людського капіталу тощо.

Отже, політика імпортозаміщуючої індустріалізації виявилася неоднозначною, адже мала як певні позитивні ефекти у контексті стимулювання економічного зростання на початку другої половини ХХ ст., так і низку послідуєчих негативних суспільно-економічних наслідків, що ґрунтується на неможливості подолання економічної відсталості країнами «периферії» в умовах капіталізму.

Література:

1. Світова економіка: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 349 с.
2. Пребиш Р. Периферийный капитализм: есть ли ему альтернатива? Москва : ИЛА, 1992. 337 с.
3. Zhdanova L. Innovative Development In The Conditions Of Export-Oriented And Import-Substituting Models Of Industrialization. *Економічні інновації*. 2021. Том 23, Вип. 3 (80). С. 117–126.
4. Жданова Л. Л. Нова індустріалізація у розвинутих країнах та у країнах наздоганяючого типу розвитку / Соціально-економічні аспекти розвитку національної економіки в умовах перманентних кризових явищ / під ред. д.е.н., проф. О. О. Непочатенко. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2015. С. 99–108.